

Sözlü sınav · Dinî bilgiler

dinî bilgiler

Sözlü Sınav Hazırlık

İtikat · İbadet · Siyer · Ahlâk · Hitabet · Ezan ve ikamet

Ders: .....

Dönem: .....

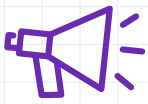

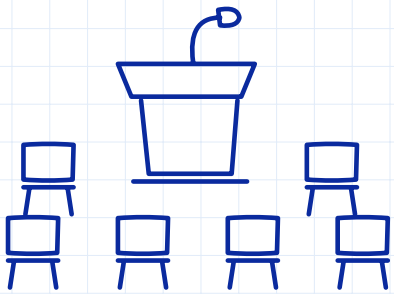

Çalışma soruları, sesli örnek cevaplar ve hatırlatmalar.

Kaynaklar: Diyanet İlmihali, Dinî Kavramlar Sözlüğü, TDV İslâm Ansiklopedisi

İçindekiler

 Önce Bunu Oku 3

 İtikat 4

 İbadet 9

 Siyer 13

 Ahlâk 18

 Hitabet ile Ezan ve İkamet 23

SÖZLÜ SINAV

Dinî bilgiler · Hitabet · Ezan ve ikamet · Sesli cevap alıştırmaları

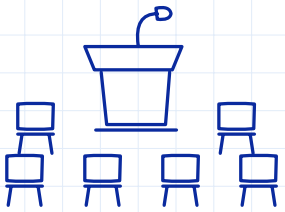

Önce Bunu Oku

Bu defter, Kur'an kursu öğreticisi, imam-hatip ve müezzin-kayyım sözlü sınavlarındaki dinî bilgiler bölümüne, ayrıca hitabet ile ezan ve ikamet konularına çalışman için hazırlandı. Buradaki sorular, yönetmeliğin konu başlıklarından yola çıkılarak hazırlanmış çalışma sorularıdır; sınavda bu soruların ya da benzerlerinin sorulacağı anlamına gelmez. Geçerli olan, güncel sınav ilanıdır.

Kadro	Sözlü sınav konusu	Puan
Kur'an kursu öğreticisi ve imam-hatip	Kur'an-ı Kerim	70
	Dinî bilgiler: itikat, ibadet, siyer ve ahlâk	20
	Hitabet	10
Müezzin-kayyım	Kur'an-ı Kerim	70
	Dinî bilgiler: itikat, ibadet, siyer ve ahlâk	20
	Ezan ve ikamet	10

> ⓘ **Bilgi** Kur'an-ı Kerim bölümü bu defterin konusu değildir. Burada yalnızca 20 puanlık dinî bilgiler ile 10 puanlık hitabet ya da ezan ve ikamet bölümüne çalışırsın.

Her bölümde önce konuşma havasında bir çalışma sorusu, altında sesli okuyabileceğin örnek bir cevap ve sonunda tek satırlık bir hatırlatma bulursun. Cevabı ezberleme; tanım, temel noktalar ve bir delil ya da örnek sırasını kavra, sonra kendi cümlelerinle yüksek sesle anlat.

Örnek cevapların kuruluşu

Soru → **Tanım** → **Temel noktalar** → **Delil ya da örnek**

Her örnek cevap bu sırayı izler; sözlü anlatımda da aynı akışı kullan.

> ⚠ **Dikkat!** Mezhepler arasında ayrılık bulunan konularda cevaplar Diyanet İlmihali'nin anlattığı Hanefî görüşe göre yazıldı. Mezhep farkı kaynakta belirtilmişse cevapta da anılır.

Özet / Kendini Dene

1 İmam-hatip ve Kur'an kursu öğreticisi sözlüsünde dinî bilgilere kaç puan ayrılmıştır?

cevap Yirmi puan. Kur'an-ı Kerim 70, hitabet 10 puandır.

2 Müezzin-kayyım sözlüsünde 10 puanlık konu hangisidir?

cevap Ezan ve ikamet.

3 Yönetmeliğe göre dinî bilgiler hangi konu başlıklarını kapsar?

cevap İtikat, ibadet, siyer ve ahlâk.

4 Sınavın her aşamasında başarı için en az kaç puan gerekir?

cevap Yüz tam puan üzerinden en az yetmiş.

5 Sözlü sınav puanı nasıl hesaplanır?

cevap Komisyon üyelerinin ayrı ayrı verdiği puanların aritmetik ortalaması alınır.

6 Sınav komisyonu en az ve en çok kaç üyeden oluşur?

cevap Başkan dâhil en az üç, en çok beş üyeden.

İtikat

İtikat konularında cevaba kısa bir tanımla başlamak, sonra esasları sayıp bir âyet ya da örnekle bağlamak işini kolaylaştırır. Cevabı yüksek sesle, sakin ve düzenli kurmaya alış; ezber gibi değil, anlatır gibi konuş.

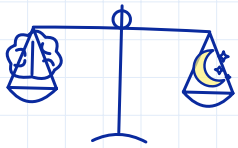

İman nedir? Kalbin tasdiki ile dilin ikrarı arasındaki fark nedir?

İman, Hz. Peygamber'i Allah'tan getirdiği kesin olarak bilinen hükümlerde tasdik etmek, haber verdiklerini tereddütsüz kabul etmektir. İmanın özü ve değişmez temeli kalbin tasdikidir. Dille ikrar ise kalpteki inancın dünyada tanınmasını sağlayan bir şarttır. Dilsiz biri ya da tehdit altında inancını söyleyemeyen kişi yine mümin sayılır; Ammâr b. Yâsir'in olayı ve Nahl 16/106 buna örnektir. Kalbiyle inanmadığı halde inandım diyen ise münafıktır.

Hatırla! İkrar imanın bir parçası değil, dünyevî şartıdır; öz olan kalbin tasdikidir.

İcmâlî iman ile tafsîlî iman arasındaki farkı açıklar mısın?

İcmâlî iman, inanılacak şeylere kısaca ve toptan inanmaktır; tevhid ve şehadet kelimelerinde özetlenir. Tafsîlî iman ise her esasa ayrı ayrı inanmaktır ve üç derecede incelenir. Birincisinde Allah'a, Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve âhirete inanılır; ikincisi amentüde sayılan esaslardır; üçüncüsü mütevâtir yolla bize ulaşan bütün hüküm ve haberleri, farzı farz, haramı haram bilerek tasdik etmektir. Mümin olmak için icmâlî iman yeter, ama diğer esasları öğrenmek de zorunludur.

Hatırla! İcmâlî iman mümin sayılmaya yeter; yine de esasları tek tek öğrenmek zorunludur.

Amel imanın bir parçası mıdır? Büyük günah işleyen kişi için ne dersin?

Ehl-i sünnet bilginlerine göre amel, imanın parçası ve olmazsa olmaz unsuru değildir. Kur'an'da "iman edenler ve sâlih amel işleyenler" diye iki ayrı ifade geçer; Hucurât 49/9'da da birbiriyle vuruşanlardan "müminler" diye söz edilir. Bu yüzden büyük günah işleyen kişi, günahı helâl saymadıkça mümindir; ona günahkâr mümin deriz. Tövbe kapısı açıktır, Allah dilerse affeder, dilerse günahı ölçüsünde cezalandırır. Amel yine de imanı güçlendirir; amelsiz iman meyvesiz ağaca benzer.

Hatırla! Amel imanın parçası değildir ama ayrılmaz bağı vardır; günahı helâl saymak ise başka bir meseledir.

İman artar ve eksilir mi?

İnanılacak esaslar bakımından iman artmaz ve eksilmez; birine inanmayan zaten iman etmiş sayılmaz. Herkes aynı esaslarla yükümlüdür, bilgin ile cahil, kadın ile erkek arasında fark yoktur. Güç ve derinlik bakımından ise iman farklılık gösterir; kiminin imanı kuvvetli, kiminin yüzeyseldir. İbrâhim (a.s.) Bakara 2/260'ta, kalbi tam yatışsın diye ölülerin nasıl diriltildiğini görmek istemiş, bu yüzden gördükten sonraki imanı öncekinden güçlü olmuştur. Enfâl 8/2'ye göre Allah'ın âyetleri okununca müminin imanı artar.

Hatırla! Esaslar bakımından değişmez; kuvvet, derinlik ve nitelik bakımından artıp eksilebilir.

İman ile İslâm aynı şey midir?

Kur'an'da bazen aynı, bazen farklı anlamda kullanılırlar. Aynı anlamda kullanılırsa her mümin müslim, her müslim de mümindir; Neml 27/81 buna örnektir. Farklı kavramlar olarak ele alınırsa İslâm dilin ve organların teslimiyeti, iman ise kalbin bağlanışıdır. O zaman her mümin müslimdir, ama her müslim mümin sayılmaz. Münafık dıştan müslümanmış gibi görünür, kalbiyle inanmaz. Hucurât 49/14'te bedevîlere, iman etmediniz, ama boyun eğdik deyin, denmiştir.

Hatırla! Ayrı kavram sayılınca İslâm daha genel, iman daha özel bir kavramdır.

Allah'a iman ne demektir? Allah'ın varlığını ve birliğini nasıl anlatırsın?

Allah'a iman, O'nun var ve bir olduğuna, bütün kemal sıfatlarıyla nitelendiğine ve noksan sıfatlardan yüce olduğuna inanmaktır. Allah'ın birliği, sayı bakımından bir olmak değildir; zâtında, sıfatlarında, fiillerinde eşi ve benzeri bulunmamasıdır. İhlâs sûresi bunu açıkça bildirir. Varlığı için fıtrat, hudûs, imkân ve nizam delilleri ileri sürülmüştür. Enbiyâ 21/22'ye göre yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı yer ve gök bozulup giderdi.

Hatırla! Allah'ın birliği sayıca bir olmak değil, zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde eşi benzeri olmamaktır.

Allah'ın zâtî ve sübûtî sıfatlarını sayar mısın?

Zâtî sıfatlar altıdır: vücûd, kıdem, beka, muhâlefetün li'l-havâdis, vahdâniyyet ve kıyâm bi-nefsihî. Sübûtî sıfatlar ise sekizdir: hayat, ilim, semi, basar, irade, kudret, kelâm ve tekvîn. Bu sıfatların hepsi ezelî ve ebedîdir, yaratıkların sıfatlarına benzemez. Allah'ın zâtını kavrayamadığımız için O'nu isim ve sıfatlarıyla tanırız. Şûrâ 42/11'de "O'nun benzeri gibisi dahi yoktur" buyurulur.

Hatırla! Altı zâtî, sekiz sübûtî sıfat vardır; her birinin zıddı Allah hakkında düşünülemez.

Küfür ile şirk arasındaki farkı nasıl açıklarsın?

Küfür sözlükte örtmek demektir; terim olarak Hz. Peygamber'i yalanlayıp kesin sabit dinî esaslardan birini ya da birkaçını inkâr etmektir. Şirk ise Allah'ın tanrılığında, isim, sıfat ve fiillerinde eşi, dengi ve ortağı olduğunu kabul etmektir. Küfür daha genel, şirk daha özeldir; her şirk küfürdür ama her küfür şirk değildir. Âhirete inanmamak küfürdür, fakat şirk değildir. Nisâ 4/116'ya göre Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar.

Hatırla! Her müşrik kâfirdir, her kâfir müşrik değildir; âhireti inkâr küfürdür ama şirk sayılmaz.

Meleklere iman nedir? Melekler hakkında neleri bilmemiz gerekir?

Melek, Allah'ın emriyle çeşitli görevleri yerine getiren, gözle görülmeyen nûrânî ve ruhanî varlıktır. Melekler günah işlemez, yiyip içmez, erkeklik ya da dişilik özelliği taşımaz; gaybı da bilmezler, Allah ne öğretirse onu bilirler. Cebrâil vahiy getirir, Mîkâîl tabiat olaylarını ve rızıkları idare eder, İsrâfil sûra üfler, Azrâil canı alır. Kirâmen Kâtibîn iyi ve kötü işleri yazar. Meleklere inanmayan kişi Bakara 2/285 ve 2/177'deki hükmü inkâr ettiği için kâfir olur.

Hatırla! Melekler günah işlemez, gaybı bilmez; Cebrâil vahiy, Mîkâîl rızık, İsrâfil sûr, Azrâil can alma görevlisidir.

Kitaplara iman ne demektir? Bugün hangi kitap Allah'tan geldiği şekliyle korunmaktadır?

Kitaplara iman, Allah'ın bazı peygamberlere kitaplar indirdiğine ve bu kitapların içeriğinin tamamen doğru olduğuna inanmaktır. Bugün kitapların şu andaki şekline değil, Allah'tan gelen bozulmamış şekline inanmakla yükümlüyüz. Hz. İbrâhim'in sahifeleri tamamen kaybolmuştur; Tevrat, Zebur ve İncil ise zamanla insanların müdahalesiyle değişikliğe uğramıştır. Allah'ın vahyettiği şekilde korunan tek kitap Kur'ân-ı Kerîm'dir; Hicr 15/9'da Allah, onu yine kendisinin koruyacağını bildirir.

Hatırla! Kitaplara bugünkü hâllerine değil, Allah'tan gelen bozulmamış hâllerine inanırız.

İnsanlara peygamber gönderilmesinin hikmeti nedir?

Peygamber, Allah'ın kulları arasından seçip vahiyle görevlendirdiği elçidir; peygamberlik Allah vergisidir, çalışmayla kazanılmaz. İnsan akıl ve yeteneklerle donatılmıştır, ama bunlar sınırlıdır; akıl Allah'ın varlığını ve birliğini kavrayabilir, fakat bazı yüce sıfatlarını tamamen anlayamaz; nasıl ibadet edileceğini ve âhireti de kendi başına dosdoğru bilemez. Peygamberler ayrıca insanın sorumlu tutulabilmesi için gereken bilgiyi verir ve âhirette "bilmiyorduk" bahanesini önler; Nisâ 4/165 buna işaret eder. Hepsine inanmak farzdır, bir kısmını inkâr küfürdür.

Hatırla! Peygamberler Allah'ın elçisi ve kuludur, ilâh değildir; hepsine ayırım yapmadan inanmak farzdır.

Peygamberlerde bulunması gereken sıfatlar nelerdir?

Peygamberler insandır; yer içer, evlenir, hastalanır ve ölürler, bunlar câiz sıfatlardır. Zorunlu sıfatlar ise beştir: sıdk yani doğru sözlülük, emanet yani güvenilirlik, ismet yani günahtan korunmuşluk, fetânet yani zekâ ve uyanıklık, tebliğ yani Allah'tan aldıklarını eksiksiz iletmek. Tebliğ konusunda Mâide 5/67'de Peygamber'e, Rabbinden indirileni tebliğ etmesi emredilir. Günah derecesinde olmayan küçük hatalara zelle denir; Allah'ın uyarısıyla derhal düzeltilir.

Hatırla! Beş vâcip sıfat: sıdk, emanet, ismet, fetânet, tebliğ; zıtları peygamber hakkında düşünülemez.

Âhirete iman nedir? Kabirden cennete kadar safhaları sıralar mısın?

Âhirete iman, iman esaslarındandır; ölümle âhiret hayatı başlar ve kabir hayatı, kıyamet, ba's, haşir, defterlerin dağıtılması, hesap, mîzan, sırat, şefaat, cennet ve cehennem gibi devreleri kapsar. Kabirde Münker ve Nekir adlı iki melek "Rabbin kimdir? Peygamberin kimdir? Dinin nedir?" diye sorar. İsrâfil sûra iki kez üfler; ilkinde kıyamet kopar, ikincisinde dirilme olur. Mîzan ilâhî adalet ölçüsüdür, sırat cehennemin üzerine uzatılmış yoldur. Bunların iç yüzünü ancak Allah bilir.

Hatırla! Âhiret hallerinin iç yüzünü ancak Allah bilir; kıyametin ne zaman kopacağını da yalnız O bilir.

Kazâ ve kaderi anlatır mısın? İnsan kaderi bahane edebilir mi?

Kader, Allah'ın olacak her şeyi ezelî ilmiyle bilip takdir etmesidir; kazâ ise takdir edilenin zamanı gelince yaratılmasıdır. Allah kulun neyi seçeceğini bilir, ama bu bilgi kulun iradesini zorlamaz. Fiili seçmek, yani kesb kuldan, yaratmak Allah'tandır; Mâtürîdîler kulun seçime yönelmesine cüz'î irade der. Kul seçiminden sorumlu olduğu için kaderi mazeret yapamaz. Tedbiri bırakmak da olmaz; Peygamberimiz devesini salarak tevekkül ettiğini söyleyen bedevîye "Önce deveni bağla, Allah'a öyle tevekkül et" buyurmuştur.

Hatırla! Seçmek (kesb) kuldan, yaratmak Allah'tandır; kader sorumluluktan kurtarmaz, tedbiri de bırakmayı gerektirmez.

Özet / Kendini Dene

1 İmanın özü nedir?

cevap Kalbin tasdikidir; dille ikrar imanın parçası değil, dünyevî şartıdır.

2 Amel imanın parçası mı?

cevap Hayır; ama sıkı bağı vardır. Büyük günah işleyen, helâl saymadıkça günahkâr mümindir.

3 Her küfür şirk midir?

cevap Hayır; her şirk küfürdür ama her küfür şirk değildir. Âhireti inkâr küfürdür, şirk değil.

4 Zâtî ve sübûtî sıfatlar kaçar tanedir?

cevap Altı zâtî, sekiz sübûtî sıfat vardır.

5 Bugün aslî hâliyle korunan tek kitap hangisidir?

cevap Kur'ân-ı Kerîm; diğer kitaplar zamanla değişmiş ya da kaybolmuştur.

6 Peygamberlerin vâcip sıfatları nelerdir?

cevap Sıdk, emanet, ismet, fetânet ve tebliğ.

7 İsrâfil sûra kaç kez üfler?

cevap İki kez; ilkinde kıyamet kopar, ikincisinde dirilme olur.

8 Kader günah için mazeret olur mu?

cevap Olmaz; seçmek kuldan, yaratmak Allah'tandır, kul seçiminden sorumludur.

İbadet

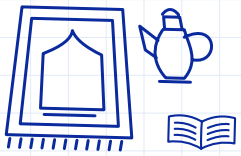

İbadet sorularında önce hükmü ve sayıyı söyle, sonra gerekiyorsa Hanefî görüşünü esas alıp mezhep farkını kısaca belirt. Rekât sayıları, nisap miktarları ve farz adetleri sözlü cevapta en çok karışan yerlerdir; bunları sesli tekrar et. Cevabını tanım, şartlar ve kısa bir âyet ya da örnek sırasıyla kurarsan akıcı olur.

Abdestin farzlarını sayar mısın? Hanefilerle diğer mezhepler arasında fark var mı?

Abdestin farzları Mâide 5/6'da geçtiği gibi dörttür: yüzü yıkamak, kolları dirseklerle birlikte yıkamak, başı meshetmek ve ayakları topuklarla birlikte yıkamak. Yüzün sınırı, alındaki saç bitiminden çenenin sona erdiği yere kadar, iki kulak yumuşağı arasında kalan kısımdır. Hanefilere göre başın dörtte birini ıslak elle meshetmek yeterlidir. Dört farzda mezhepler birleşir; Hanefî dışındaki üç mezhep buna niyet gibi bazı şartlar ekler, Hanefilerde ise niyet ve besmele sünnettir.

> **Hatırla!** Başın meshi Hanefîlerde dörtte bir ile yetinir; başın tamamını meshetmek ise sünnettir.

Abdesti bozan şeyleri anlatır mısın? Bozmayanlardan örnek verebilir misin?

Hanefilere göre abdesti başlıca şunlar bozar: ön ve arka yoldan bir şeyin çıkması, vücudun herhangi bir yerinden kan veya irinin çıkıp bulunduğu yerin dışına yayılması, ağız dolusu kusmak, bayılma, delirme, sarhoşluk ve yatarak derin uyku gibi şuuru kaybettiren haller ile rükûlu secdeli namazda sesli gülmek. Şâfiî ve Mâlikîlere göre idrar ve dışkı yolları dışından çıkan kan abdesti bozmaz. Ağlamak, ağız dolusu olmayan kusma ve tırnak kesmek ise abdesti bozmaz.

> **Hatırla!** Namazda sessiz gülmek abdesti bozmaz; sesli gülme ise Hanefilere göre rükûlu secdeli namazda abdesti de bozar.

Gusül ne zaman gerekir ve guslün farzları nelerdir?

Gusül, bütün vücudun temiz suyla yıkanmasıdır; "Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin" (Mâide 5/6) buyrulur. Guslü gerektiren üç durum vardır: cünüplük, hayız ve nifas. Cinsî münasebet olunca meni gelsin gelmesin kadın da erkek de cünüp olur; şehvetle meninin gelmesi de cünüplük sebebidir. Hayız ve nifas kanı kesilince de gusül gerekir. Hanefîlere göre guslün farzları üçtür: ağza su almak, burna su çekmek ve bütün vücudu yıkamak.

Hatırla! Gusülde ağız ve burun Hanefîlerde farz, niyet sünnettir; Şâfiî ve Mâlikîlerde ağız ve burun sünnet, niyet farzdır.

Teyemmüm nedir, hangi hallerde ve nasıl yapılır?

Teyemmüm, su bulunmadığında veya kullanılamadığında abdest ve gusül yerine geçen hükmî temizliktir (Mâide 5/6). Su yoksa, çok uzaktaysa, kullanmak hastalık veya tehlike doğuruyorsa ya da hava çok soğuksa yapılabilir. Temizlik niyetiyle temiz toprağa sürülen ellerle yüz ve kollar dirseklerle birlikte meshedilir; niyet, yüzü ve kolları meshetmek teyemmümün üç farzıdır. Hanefîlere göre namaz vakti girmeden de yapılır ve mazeret sürdükçe bir teyemmümle dilediği kadar namaz kılınır.

Hatırla! Abdesti bozan ve guslü gerektiren haller teyemmümü bozar; mazeret kalkınca, mesela su bulunca da teyemmüm sona erer.

Namazın farzları kaçtır? Şartlarla rükünleri ayırarak sayar mısın?

Namazın on iki farzı vardır ve ikiye ayrılır. Namazın dışındaki altı farza şart denir: hadesten tahâret, necâsetten tahâret, setr-i avret, istikbâl-i kıble, vakit ve niyet. Namazın içindeki altı farza rükün denir: iftitah tekbiri, kıyam, kıraat, rükû, secde ve ka'de-i ahîre. Farzlardan biri eksik olursa namaz sahih olmaz. Hanefîler iftitah tekbirini rükün değil şart sayar; ama rükünlere çok yakın olduğu için bu sıralamada anılır.

Hatırla! Selâm vermek Hanefîlerde farz değil vâciptir; ta'dîl-i erkân da Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre vâciptir.

Beş vakit namazın rekâtlarını ve vakitlerini söyler misin?

Günlük farz namazlar sabah 2, öğle 4, ikindi 4, akşam 3 ve yatsı 4 rekâttır; toplam 17 rekât eder. Sabahın vakti fecr-i sâdıkın doğuşundan güneşin doğuşuna kadardır. Öğle, güneşin tepe noktasını geçmesiyle, yani zevalle başlar; ikindi öğlenin çıkışından güneşin batışına kadar sürer. Akşam güneşin batmasıyla başlar, şafağın kaybolmasına kadar devam eder. Yatsı şafağın kaybolmasıyla girer, ikinci fecre kadar sürer.

Hatırla! Öğlenin çıkışı Ebû Hanîfe'ye göre gölgenin iki misli olması, diğer imamlara göre bir misli olmasıdır; fey-i zevâl sayılmaz.

Vitir ve teravih namazlarını Hanefî mezhebine göre açıklar mısın?

Vitir, Ebû Hanîfe'ye göre vâciptir; yatsıdan sonra akşam namazı gibi tek selâmla üç rekât kılınır. Her rekâtta Fâtiha ve bir sûre okunur, son rekâtta rükûdan önce tekbir alınıp kunut

duası okunur. Vitir tek kılınır; cemaatle kılınması yalnız ramazana mahsustur. Teravih ise ramazan ayının sünnet-i müekkedesidir; yirmi rekâttır, yatsıdan sonra ve vitirden önce kılınır, on selâm ve beş tervîha ile yapılır.

Hatırla! Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre vitir müekked sünnettir; kunut duası da onlara göre sünnettir.

Cuma namazının hükmünü ve şartlarını anlatır mısın?

Cuma namazı farz-ı ayındır; Cuma sûresinde namaza çağrıldığımızda alışverişi bırakıp koşmamız emredilir (Cuma 62/9). Farzı iki rekâttır, öğle vaktinde kılınır ve o günün öğle namazının yerini tutar. Cumayla yükümlü olmak için erkek, mazeretsiz, hür ve mukim olmak gerekir. Namazın geçerli olması için vaktinde, cemaatle, şehir veya şehir hükmündeki yerde kılınması ve namazdan önce hutbe okunması şarttır; Hanefîler ayrıca namazı devlet başkanının ya da yetkilendirdiği kişinin kıldırmasını arar, diğer mezhepler bu şartı aramaz.

Hatırla! Hanefîlerde cemaat, imamdan başka en az üç kişidir (Ebû Yûsuf'a göre iki); Şâfiîlerde en az kırk kişi aranır.

Bayram namazının hükmü nedir ve nasıl kılınır?

Bayram namazı yılda iki defa, ramazan ve kurban bayramında kılınan iki rekâtlık bir namazdır. Hanefîlere göre cuma namazının vücûb şartlarını taşıyanlara vâciptir. Hanefîlere göre diğer namazlardan farkı, her rekâtta üçer zâit tekbir bulunmasıdır ve bunlar vâciptir; diğer mezheplerde tekbir sayısı farklıdır. Tekbirler birinci rekâtta kıraatten önce, ikinci rekâtta kıraatten sonra alınır. Hutbe cumadan farklı olarak namazdan sonra okunur ve Hanefîlere göre sünnettir. Vakti, güneşin doğuşundaki kerâhet vaktinin çıkmasından sonradır.

Hatırla! Bayram namazı Şâfiî ve Mâlikîlere göre müekked sünnet, Hanbelîlere göre farz-ı kifâyedir; Hanefîlerde vâciptir.

Cenaze namazının hükmünü ve kılınışını anlatır mısın?

Ölen müslümanı yıkamak, kefenlemek, namazını kılmak ve defnetmek farz-ı kifâyedir; birileri yapınca diğerleri sorumluluktan kurtulur. Cenaze namazının rükünleri kıyam ve tekbirdir; iftitah tekbiriyle birlikte dört tekbir alınır. Niyet edilir, ölünün erkek mi kadın mı olduğu belirlenir. İlk tekbirden sonra Sübhâneke, ikincisinden sonra salli ve bârik, üçüncüsünden sonra dua okunur; dördüncü tekbirden sonra iki yana selâm verilir. Cemaat şart değildir, tek kişi kılsa da farz yerine gelir.

Hatırla! Hanefîlere göre Fâtiha cenaze namazında dua niyetiyle okunabilir; tilâvet niyetiyle okunması tahrîmen mekruhtur.

Ramazan orucunu, orucu bozan şeyleri ve kazâ, kefâret ile fidyenin farkını anlatır mısın?

Ramazan orucu farzdır (Bakara 2/185). Orucun özü yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmaktır, niyet de şarttır. Bunlar orucu bozar; ramazanda bilerek cinsel ilişki bütün mezheplere göre kazâ ile kefâret gerektirir, bilerek yeme içmede kefâreti Hanefîler gerekli görür, mezhepler bu konuda ayrışır; başka sebeple bozulursa yalnız kazâ gerekir. Hanefîlere göre kefâret iki ay peş peşe oruçtur, olmazsa altmış fakiri doyurmaktır; Mâlikîler sıra aramaz. Tutmaya gücü yetmeyen yaşlı ve iyileşme umudu olmayan hasta, her gün için bir fakir doyumluğu fidye verir.

> **Hatırla!** Unutarak yiyip içmek orucu bozmaz; yanlışlıkla yiyip içmek ise Hanefîlere göre orucu bozar ve kazâ gerektirir.

Zekât kimlere farzdır, nisap ne kadardır ve zekât kimlere verilir?

Zekât, borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla nisap miktarı artıcı mala sahip olan ve bu mala sahip olalı bir kamerî yıl geçen müslümana farzdır. Altının nisabı 20 miskal, gümüşün nisabı 200 dirhemdir; Din İşleri Yüksek Kurulu bunları 80,18 gram ve 561,2 gram olarak esas alır; oran kırkta bir, yüzde 2,5'tir. Tevbe 9/60'a göre zekât sekiz yere verilir: fakirler, miskinler, zekât işinde çalışanlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacaklar, köleler, borçlular, Allah yolunda olanlar ve yolda kalmışlar.

> **Hatırla!** Hanefîlere göre zekât ana-baba, dede-nine, çocuk-torun ve eşe verilmez; kardeş, amca, dayı gibi akrabaya verilebilir.

Haccın hükmünü ve Hanefî mezhebine göre farzlarıyla vâciplerini söyler misin?

Hac, Kâbe'yi ve çevresindeki kutsal yerleri belirli vakitte usulüne göre ziyaret etmektir; İslâm'ın beş esasından biridir. Gücü yetenlerin Kâbe'yi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır (Âl-i İmrân 3/97); sağlık ve mal bakımından gücü yeten müslümana ömründe bir kez farzdır. Hanefîlere göre haccın farzları ihram, Arafat vakfesi ve ziyaret tavafıdır. Sa'y, Müzdelife vakfesi, şeytan taşlama, tıraş olmak veya saçı kısaltmak ve veda tavafı ise vâciptir.

> **Hatırla!** Arafat vakfesi arefe günü zevalden bayramın ilk günü fecre kadardır; vakfeyi kaçıran o yıl hacca yetişmiş olmaz.

Kurban kimlere vâciptir, hangi hayvanlar kesilir ve ne zaman kesilir?

Hanefî mezhebinde ağırlıklı görüşe göre kurban vâciptir; çoğunluğa göre müekked sünnettir (Kevser 108/2). Vâcip olması için müslüman, akıllı ve ergin, mukim olmak ve borcu ile temel

ihtiyaçları dışında 20 miskal, yani 80,18 gram altına denk mala sahip olmak gerekir. Hayvan koyun, keçi, sığır, manda veya deve olur; koyun ve keçi bir, sığır ve manda iki, deve beş yaşını doldurmalıdır. Hanefîlere göre kesim bayram namazından sonra üçüncü günün akşamına kadar yapılır; Şâfiîlere göre dördüncü günün akşamına kadar sürer.

Hatırla! Kurbanın eti ve derisi satılıp gelir yapılamaz; satılırsa bedeli sadaka olarak verilir.

Özet / Kendini Dene

1 Abdestin farzları kaçtır?

cevap Dört: yüzü yıkamak, kolları dirseklerle yıkamak, başı meshetmek, ayakları topuklarla yıkamak.

2 Guslü gerektiren üç durum nedir?

cevap Cünüplük, hayız ve nifas; Hanefîlerde guslün farzı üçtür.

3 Namazın farzı kaçtır?

cevap On iki: altı şart ve altı rükün.

4 Günlük farz rekâtların toplamı kaçtır?

cevap On yedi: sabah 2, öğle 4, ikindi 4, akşam 3, yatsı 4.

5 Hanefîlerde vitirin hükmü ve rekâtı nedir?

cevap Vâciptir; üç rekâttır, son rekâtta kunut okunur.

6 Bayram namazında kaç zâit tekbir vardır?

cevap Hanefîlere göre her rekâtta üçer; vâciptir. Diğer mezheplerde tekbir sayısı farklıdır.

7 Altın ve gümüşün zekât nisabı nedir?

cevap 20 miskal altın (80,18 gram), 200 dirhem gümüş (561,2 gram); oran kırkta bir.

8 Hanefîlerde haccın farzları nelerdir?

cevap İhram, Arafat vakfesi ve ziyaret tavafı.

Siyer

Siyerde Hz. Peygamber'in hayatını olayların sırasıyla ve sakin bir anlatımla aktarmak işini kolaylaştırır. Her olayda önce nerede ve ne zaman geçtiğini, sonra sonucunu söylemek cevabı toplu ve akıcı kılar. Tarihleri ezbere yığmak yerine bilinen işaretleri (hicretin kaçıncı yılı, hangi ay, kaç kişi) doğru ve yerli yerinde kullan.

Hz. Peygamber'in doğumunu, ailesini ve çocukluğunu kısaca anlatır mısın?

Efendimiz Mekke'de, Fil Vakası'ndan elli veya elli beş gün sonra, Rebîülevvel'in 12'sinde Pazartesi günü doğdu. Yaygın rivayete göre babası Abdullah, Suriye dönüşünde Medine'de

vefat etti; annesi Âmine'ydi. Önce Süveybe, sonra sütannesi Halîme emzirdi ve dört beş yaşına kadar çölde onun yanında kaldı. Altı yaşında annesini Ebvâ'da kaybetti, dedesi Abdülmuttalib baktı; dedesi de vefat edince amcası Ebû Tâlib himayesine aldı.

Hatırla! Doğum günü genel kabule göre 12 Rebîülevvel Pazartesi; doğum yılı hesaplara göre değiştiği için kesin yıl söyleme.

Peygamberliğinden önceki gençlik hayatını, güvenilirliğini ve evliliğini nasıl anlatırsın?

Gençliğinde koyun güttü, sonra ticarete başladı ve Yemen, Suriye gibi yerlere seyahat etti. Dürüstlüğü, iffeti ve güvenilirliği sebebiyle Mekke'de "el-emîn" diye anıldı. Hatice validemizin malını Suriye'ye götürüp kârla döndü; Hatice onun güvenilirliğinden etkilenerek evlenme teklif etti ve evlendiler. Otuz beş yaşlarında, Kâbe yeniden yapılırken Hacerülesved'i bir örtüye koyup kabile reisleriyle birlikte kaldırarak anlaşmazlığı çözdü.

Hatırla! Hacerülesved olayı Kâbe'nin yeniden yapıldığı yıl (milâdî 605) yaşandı; evlilik yaşıyla ilgili rivayetler farklıdır, rakam verme.

İlk vahiy nasıl geldi? Anlatır mısın?

Efendimiz peygamberliğinden birkaç yıl önce ramazan aylarında Hira Dağı'ndaki mağarada ibadetle vakit geçirirdi. 610 yılı Ramazan'ının son on gününde bir gece Cebrâil geldi ve Alak sûresinin ilk beş âyetini bildirdi. Heyecanlanıp eve döndü, Hatice validemiz onu teselli etti ve Varaka b. Nevfel'e götürdü. Bir süre vahiy kesildi; sonra Müddessir sûresinin ilk âyetleriyle tebliğ görevi başladı.

Hatırla! İlk inen âyetler Alak sûresinin ilk beş âyeti; vahyin kesildiği döneme fetret, ardından inen sûreye Müddessir denir.

Gizli davetten açık davete nasıl geçildi?

Davet üç yıl kadar gizli sürdü; önce Hatice validemiz, Ebû Bekir, Ali ve Zeyd b. Hârise müslüman oldu, müslümanlar Erkam'ın evinde toplandı. Nübüvvetin dördüncü yılından itibaren davet açıktan yapılmaya başladı; en yakınlarından başla emri üzerine akrabalarını ziyafete çağırdı, Ebû Leheb sözünü kesince birkaç gün sonra ikinci bir toplantı yaptı. Sonra Safâ tepesine çıkıp bütün Mekkelilere seslendi. Amcası Ebû Tâlib ise onu himaye edeceğini söyledi.

Hatırla! Gizli dönem yaklaşık üç yıl; açık davetin ilk adımı en yakın akrabalara ziyafet (Şuarâ 26/214), ardından Safâ konuşması.

İsrâ ve mirac nedir, ne zaman olmuştur ve namazla ilişkisi nedir?

Hz. Peygamber'in bir gece Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya yolculuğuna isrâ, oradan göklere yükselmesine mirac denir; isrâ Kur'an'da "İsrâ 17/1" âyetinde geçer. Hz. Hatice ile Ebû Tâlib'in vefatından sonra, hicretten yaklaşık bir yıl önce gerçekleşti; müslümanların çoğu bu geceyi Receb'in 27'sinde kutlar. Bu yolculukta elli vakit namaz farz kılındı, Hz. Musa'nın tavsiyesiyle müracaat edilerek beş vakte indirildi.

Hatırla! İsrâ yer yolculuğu (Harâm'dan Aksâ'ya), mirac göğe çıkıştır; bedenle mi ruhla mı olduğu konusunda âlimler arasında görüş ayrılığı vardır.

Akabe biatları nedir? Medine'ye hicretin zeminini nasıl hazırladı?

Hac mevsiminde Mekke'ye gelen Yesriblilerle Akabe'de gizlice buluşuldu. Nübüvvetin 11. yılında altı Hazrecli müslüman oldu; ertesi yıl iki Evsli dahil on iki kişi Birinci Akabe Biatı'nda şirk, hırsızlık, zina gibi şeylerden uzak duracaklarına söz verdi ve Mus'ab b. Umeyr öğretmen olarak gönderildi. Nübüvvetin 13. yılında (622) yetmiş beş kişi İkinci Akabe Biatı'nda hicret ederse onu kendi canları gibi koruyacaklarına söz verdi.

Hatırla! Birinci biatta on iki kişi, ikincisinde ikisi kadın yetmiş beş kişi vardı; öğretmen olarak Mus'ab b. Umeyr gönderildi.

Hicreti ve Medine'ye varış sürecini anlatır mısın?

İkinci Akabe Biatı'ndan sonra sahâbîler kafileler halinde Yesrib'e gitti; Mekke'de Hz. Peygamber, Ebû Bekir ve Hz. Ali gibi birkaç kişi kaldı. Kureyşliler öldürmeye karar verince Efendimiz Ebû Bekir'le geceleyin çıkıp Sevr Dağı'ndaki mağaraya saklandı, üç gün sonra yola koyuldu. Kubâ'da mescid yaptırdı, Rânûnâ vadisinde ilk cuma namazını kıldırdı. Yesrib'e varınca devesinin çöktüğü yere en yakın Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde kaldı; şehir Medine adını aldı.

Hatırla! Önce Sevr mağarası, sonra Kubâ'da mescid, Rânûnâ'da ilk cuma, Medine'de Ebû Eyyûb'un evi.

Hz. Peygamber Medine'de ilk olarak hangi düzenlemeleri yaptı?

Önce mescid için devesinin çöktüğü yeri satın aldı; Mescid-i Nebevî'nin arka bölümünde Suffe yapıldı. Muhacirleri Evs veya Hazrec'ten birer müslümanla kardeş ilân etti ve kabile bağını din kardeşliğiyle değiştirdi. Sonra yahudi kabileleriyle ve henüz müslüman olmayan Araplarla ortak yaşamayı düzenleyen yazılı bir metin hazırladı, bu metin Medine Vesikası diye anılır; din ve vicdan hürriyeti bu metinde yer aldı, anlaşmazlıklarda son yargı merci Hz. Peygamber oldu.

Hatırla! Üç adım: mescid, muhacirle ensarı kardeş yapma (muâhât) ve Medine Vesikası; ayrıca pazar yeri ve Bakî mezarlığı belirlendi.

Bedir Gazvesi'ni kısaca anlatır mısın?

Hicretin 2. yılında, 17 Ramazan'da Bedir'de müslümanlarla Mekkeli müşrikler karşılaştı; bazı rivayetlerde başka günler de geçer. Müslümanların sayısı 305, müşriklerin yaklaşık 1000'di. Savaş müslümanların zaferiyle bitti: Ebû Cehil dahil yetmiş müşrik öldü, yetmiş kişi esir alındı, on dört müslüman şehit oldu. Hz. Peygamber esirlere iyi davranılmasını emretti; Ukbe b. Ebû Muayt ile Nadr b. Hâris ölüme mahkûm edildi, diğer esirler fidye karşılığında, bazıları karşılıksız, okuma yazma bilenler ise on müslümana okuma yazma öğretmeleri şartıyla serbest bırakıldı.

Hatırla! Bedir hicretin 2. yılı, 17 Ramazan (13 Mart 624); 305 müslümana karşı yaklaşık 1000 müşrik; on dört şehit.

Uhud Gazvesi'nde neler yaşandı ve nelerden ders çıkarılır?

Bedir'den bir yıl sonra Kureyşliler 3000 kişilik orduyla Medine'ye yürüdü. Hz. Peygamber 700 sahâbîyle Uhud'un eteğine geldi; yolda Abdullah b. Übey 300 kişiyle geri döndü. Müslümanlar başta üstün geldi, fakat Efendimizin tepeye yerleştirdiği okçular talimata uymayıp yerlerini terk edince müşrikler arkadan saldırdı. Hz. Hamza dahil yetmiş müslüman şehit oldu, Hz. Peygamber de yaralandı.

Hatırla! Uhud'da okçuların tepeyi terk etmesi savaşın seyrini değiştirdi; şehit sayısı yetmiş, Hz. Hamza da bunların arasındadır.

Hendek Gazvesi'ni ve hendek kazma kararını anlatır mısın?

Hicretin 5. yılında Kureyş ile birlikte çeşitli Arap kabileleri ve yahudi gruplarından oluşan on ila on iki bin kişilik müttefik ordu Medine üzerine geldi. Hz. Peygamber Selmân-ı Fârisî'nin tavsiyesiyle şehrin kuzeyine hendek kazdırdı; üç bin kişilik İslâm ordusu bu işi kısa sürede bitirdi. Yirmi gün kadar süren kuşatma bir sonuç vermedi, şiddetli bir fırtınanın ardından müttefikler çekilip Mekke'ye döndü.

Hatırla! Hendek fikri Selmân-ı Fârisî'nindir; kuşatma yaklaşık yirmi gün sürdü, müttefikler fırtınadan sonra çekildi.

Hudeybiye Antlaşması'nı ve maddelerini anlatır mısın?

Hicretin 6. yılı Zilkade ayı başında Hz. Peygamber umre niyetiyle 1400-1500 kişiyle yola çıktı, Mekke'ye yakın Hudeybiye'de konakladı. Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi üzerine ashabından, Bey'atürrıdvân adıyla anılan biatı aldı. Sonunda yapılan antlaşmaya göre müslümanlar o yıl

dönecek, ertesi yıl üç gün umre yapacaktı; Mekke'den kaçan geri verilecek, Medine'den kaçan verilmeyecekti; barış on yıl sürecekti. Kureyş bununla müslümanları kendilerine denk saymış oldu.

Hatırla! Antlaşma görünüşte aleyhe, fakat Kureyş'in müslümanları muhatap kabul etmesiyle büyük bir kazanç oldu; Feth sûresi bu vesileyle indi.

Mekke'nin fethini ve Hz. Peygamber'in şehre girişini anlatır mısın?

Kureyş'in desteklediği Benî Bekir, Efendimizin müttefiki Huzâalılara baskın yapınca ve Kureyş bunu telafi etmeyince Efendimiz sefere çıktı. Hicretin 8. yılı Ramazan'ında on bin kişilik orduyla yola çıktı ve komutanlarına mecbur kalmadıkça savaşmamalarını emretti. Mekke'ye girince Kâbe'nin önünde umumi af ilân etti. Çok az çatışma oldu; Kâbe putlardan temizlendi, Bilâl-i Habeşî ezan okudu, Mekkeliler gelip biat etti ve müslüman oldu.

Hatırla! Fetih hicretin 8. yılı Ramazan'ında, yaklaşık on bin kişiyle çok az çatışmayla oldu; Kâbe önünde umumi af ilân edildi.

Vedâ haccını, Vedâ hutbesinin ana fikirlerini ve vefatını anlatır mısın?

Hicretin 10. yılı Zilkade'nin sonunda Hz. Peygamber hac için Medine'den çıktı; Arafat'ta yüz yirmi bini aşkın ashabına Vedâ hutbesini okudu. Hutbede bütün insanların eşit olduğunu, üstünlüğün yalnız takvâyla olduğunu, can ve malın dokunulmazlığını, faizin ve kan davalarının kaldırıldığını, kadın haklarına riayeti ve Kur'an'ı ile sünnetini emanet bıraktığını bildirdi (bazı rivayetlerde "Ehl-i beyt" de geçer). Hutbeden sonra Mâide 5/3 âyeti indi. Vedâ haccından sonra hastalandı ve 13 Rebîülevvel 11 (8 Haziran 632) Pazartesi günü vefat etti.

Hatırla! Hutbe Arafat'ta Zilhicce'nin 9'unda irad edildi; metin birkaç hitabenin birleşimidir; vefat Pazartesi, 13 Rebîülevvel 11.

Özet / Kendini Dene

1 İlk inen âyetler hangi sûrenin ilk beş âyetidir?

cevap Alak sûresinin ilk beş âyeti; Hira mağarasında, Cebrâil tarafından bildirildi.

2 Gizli davet yaklaşık kaç yıl sürdü?

cevap Üç yıl kadar; müslümanlar Erkam'ın evinde toplandı.

3 Mirac gecesinde hangi ibadet farz kılındı?

cevap Elli vakit olarak farz kılınan namaz, Hz. Musa'nın tavsiyesiyle beş vakte indirildi.

4 Muâhât nedir?

cevap Hicretten sonra muhacirlerin her birinin Evs veya Hazrec'ten bir müslümanla kardeş ilân edilmesidir.

5 Bedir'de iki taraf kaç kişiydi, kaç şehit verildi?

cevap 305 müslümana karşı yaklaşık 1000 müşrik; müslümanlar on dört şehit verdi.

6 Uhud'da savaşın seyrini ne değiştirdi?

cevap Okçuların talimata uymayıp tepeyi terk etmesi; müşrikler arkadan saldırdı.

7 Hendek'i kazma fikri kimindir?

cevap Selmân-ı Fârisî'nin tavsiyesidir; Medine'nin kuzeyine hendek kazıldı.

8 Hudeybiye'de barış kaç yıl sürecekti?

cevap On yıl; müslümanlar o yıl dönüp ertesi yıl üç gün umre yapacaktı.

Ahlâk

Ahlâk konularında cevaba kısa bir tanımla başlamak, bir âyet ya da hadisle desteklemek, sonra "bu bizim hayatımızda nasıl görünür" diye bir cümleyle bitirmek işini kolaylaştırır. Sesli prova yaparken sayıları ve terimleri (sıdk, hilim, sıla-i rahim gibi) yerli yerinde kullanmaya dikkat et.

Ahlâk ne demektir; bir kişi bir kere iyilik yapınca ahlâklı sayılır mı?

Ahlâk, davranışların kendisi değil, o davranışları meydana getiren, insanın iç yapısına yerleşmiş yatkınlıklar bütünüdür; davranışlar bunun dışa yansımasıdır. İyi huyların da kötü huyların da hepsine ahlâk denir; iyilere ahlâk-ı hamîde, kötülere ahlâk-ı zemîme adı verilir. Ahlâk geçici bir hâl olmadığı için kırk yılda bir iyilik yapmak ahlâklılık alâmeti sayılmaz. Hz. Peygamber de "Amellerin en hayırlısı, az da olsa devamlı olanıdır" buyurmuştur.

Hatırla! Ahlâk huydur, fiil değil; ahlâksız insan yoktur, iyi veya kötü ahlâklı insan vardır.

İslâm ahlâkının kaynağı nedir; akıl ve vicdan bu konuda nerede durur?

İslâm ahlâkının asıl kaynağı Kur'an ve onun ışığında oluşan sünnettir; Hz. Âişe de Peygamberimizin ahlâkının Kur'an ahlâkı olduğunu söylemiştir. Akıl ve vicdan değerlidir, ama insan hem iyiliğe hem kötülüğe yatkın yaratıldığı için yanılabilir. Bu yüzden vicdanın hükmü ihtiyatla karşılanır. Kur'an'a göre nefsini temiz tutan kurtuluşa erer, onu kirleten hüsrana uğrar. Allah'a aykırı olmamak şartıyla ana baba ve devlet de görev koyabilir, bunlara uymak gerekir.

Hatırla! Nas bulunan konuda ahlâkın kaynağı dindir; vicdan yardımcıdır ama tek ölçü değildir.

Doğruluk ve dürüstlük konusunda İslâm ne der; yalanın yeri nedir?

Doğruluğa sıdk denir; kişinin söz, davranış, niyet ve inancında doğru ve dürüst olmasıdır, yalanın zıddıdır. Doğru olan kişiye sıddîk denir. İslâm ahlâkında yalan münafıklık alâmeti sayılır ve "bütün kötülüklerin anası" kabul edilir. Hz. Peygamber doğruluğun iyiliğe, iyiliğin cennete; yalanın ise kötülüğe, kötülüğün cehenneme götürdüğünü bildirmiş, insanın yalan söyleye söyleye Allah katında yalancı diye yazılacağını söylemiştir.

Hatırla! Sıdk doğruluk, istikamet ise Allah'ın buyruğuna uygun dosdoğru olmaktır.

Emanet deyince ne anlıyoruz; sadece bırakılan mal mı?

Emanet, güvenilen birine korunması için bırakılan şey demektir, ama İslâm literatüründe çok geniştir. Mal ve eşyanın yanında dinî yükümlülükler, beden ve ruh sağlığı, servet, makam, verilen söz ve sırlar da emanettir. Nisâ 4/58 emanetleri ehline vermeyi ve adaletle hükmetmeyi birlikte emreder. Hz. Peygamber emanete hıyaneti münafıklık alâmeti saymış, fakat hıyanet edene hıyanetle karşılık vermeyi yasaklamıştır. "Emanet zayi olduğunda kıyameti bekle" hadisi ise emanete hıyanetin yaygınlaşıp güvenin ortadan kalkmasını toplumsal bir felâket olarak anlatır.

Hatırla! Emanete hıyanet edene hıyanetle karşılık verilmez.

Verdiğin sözde durmak ve sözleşmeye uymak konusunda dinimiz ne söyler?

İş ve ticaret hayatında söz ve sözleşme çok önemlidir. Hz. Peygamber "Müslümanlar, kabul ettikleri şartlara uymak zorundadırlar" buyurmuş, sözleşme yapıp uymamayı münafıklık alâmeti saymıştır. Bir hadis-i kudsîde Allah, kıyamet günü hesaplaşacağı üç kişiden birinin,

kendisini şahit tutarak söz verip sözünde durmayan olduğunu bildirir. İşçinin ücreti teri kurumadan verilir; işçi de işini savsaklamadan yapar ve iş verenin eşyasını emanet bilir.

Hatırla! Sözleşmeye uymamak münafıklık alâmeti; işçinin ücreti de teri kurumadan ödenir.

Sabır nedir; hangi durumlarda sabır farz, hangi durumda haram olur?

Sabır, sıkıntı ve belâ karşısında direnç gösterip metanetini korumaktır; karşıtı telâş ve yakınmadır. Kur'an'da Allah'ın sabredenlerle beraber olduğu bildirilir. Hz. Peygamber "Sabır ilk sarsıntı sırasında gösterilen metanettir" buyurmuştur. Sabrın hükmü duruma göre değişir. Haramlardan uzak durmak ve dinî görevleri yapmak için gösterilen sabır farzdır; can, mal ve namusa saldırı karşısında sessiz kalmak ise haram olur.

Hatırla! Her katlanma fazilet değildir; saldırı karşısında tepkisiz kalma şeklindeki sabır haramdır.

Şükür nedir; yalnızca "şükür" demekle mi olur?

Şükür, nimetin sahibine karşı minnettarlığı ifade etmek ve nimetin gereğini yapmaktır. Allah'a karşı buna şükür, insanlara karşı teşekkür denir; karşıtı nimeti inkâr eden nankörlüktür. Şükür kalple nimeti hatırda tutmak, dille nimeti vereni övmek, organlarla da nimete lâyık biçimde davranmak olmak üzere üç yönlüdür. İbrâhîm 14/7'de şükredenlere nimetin artırılacağı bildirilir. Hadiste de insanlara teşekkür etmeyen kimsenin Allah'a şükretmiş olmayacağı söylenir.

Hatırla! Şükür sadece söz değildir; kalp, dil ve organların üçüyle yapılır.

Tevazu ve kibri karşılaştırır mısın; alçak gönüllülük kendini küçük düşürmek midir?

Tevazu, insanlara karşı alçak gönüllü olmak, kibirlenip böbürlenmekten sakınmaktır. Furkan 25/63'te Allah'ın iyi kulları yeryüzünde tevazu içinde yürüyenler olarak anılır. Ama kendini hor ve hakir düşürmek tevazu değildir; müminin onuru da korunmalıdır. Kibir ise bütün kötü huyların başı sayılmıştır, çünkü kin doğurur ve toplumsal kaynaşmayı bozar. Hz. Peygamber, kalbinde zerre kadar kibir bulunanın cennete giremeyeceğini bildirmiştir.

Hatırla! Tevazu kendini aşağılamak değildir; müminin izzeti nefsi de korunur.

Haset, gıpta ve münafese arasındaki farkı anlatır mısın?

Başkasının sahip olduğu nimetin ondan gitmesini istemeye haset denir; kötü niyet taşımadan benzerine kendinin de kavuşmasını istemek gıpta, bunun için çalışıp olumlu rekabete girmek

de münafesedir. Haram olan, başkasının meşrû yoldan elde ettiği nimetin elinden çıkmasını istemektir. Hadiste "Ateşin odunu yakıp bitirmesi gibi haset de iyilikleri mahveder" buyrulur. Haset kalbin bir durumudur; kişi bu duygunun etkisinde davranmazsa sorumluluktan kurtulur, tedavisi de ilim ve amelle olur.

Hatırla! Haset başkasının nimetinin gitmesini istemektir ve haram sayılır; gıpta meşrû kabul edilir, münafesenin hükmü ise yapılan işe göre farz, müstehap, mübah ya da haram olabilir.

Gıybet nedir; gıybet ile iftira nasıl ayrılır, gıybeti dinlemek de günah mıdır?

Gıybet, bir kimseyi arkasından kötü sözlerle anmaktır; Hucurât 49/12'de ölü kardeşin etini yemeye benzetilir. Söylenen kusur o kişide gerçekten varsa gıybet, yoksa iftiradır. Gıybet sözle olabildiği gibi yazı, işaret ve taklitle de olur. Yapıldığı gibi dinlenmesi de haramdır; engel olmak, olmazsa meclisi terk etmek gerekir. Haksızlığı yetkili mercie şikâyet etmek, fetva sormak ve insanları zarardan korumak gıybet sayılmaz. Tövbe farzdır, âlimlerin çoğuna göre helâlleşmek de gerekir.

Hatırla! Kusur gerçekse gıybet, uydurmaysa iftiradır; dinlemek de haramdır.

Anne babanın hakkı konusunda neler söylersin; evlâdın başlıca görevleri nelerdir?

Kur'an ve hadislerde çoğunlukla Allah'a kulluk görevinin hemen ardından ana babaya saygılı olma ve iyi davranma gelir. Hz. Peygamber en önemli ameller arasında vaktinde kılınan namazı, ebeveyne iyiliği ve Allah yolunda cihadı saymış; ebeveyne âsi olmayı da Allah'a ortak koşmakla yalan yere şahitliğin yanında büyük günahlar arasında göstermiştir. Evlâdın görevleri ihtiyaçlarını karşılamak, kusurlarını örtmek, gerekirse uyarıyı incitmeden yapmak, haram olmayan isteklerini yerine getirmek ve hayatta da ölümden sonra da onlara dua etmektir.

Hatırla! Ana babaya itaat haram olmayan konularda geçerlidir; uyarı da incitmeden yapılır.

Sıla-i rahim nedir; akraba ilişkisini neden bu kadar önemsiyoruz?

Sıla-i rahim, akrabalarla bağı sürdürmektir. Müslümanlar, özellikle komşular arasında geçerli olan ziyaretleşme, yardımlaşma, hasta ziyareti, bayramlaşma ve taziye gibi görevler akrabalar arasında da geçerlidir. Bir kutsî hadiste Allah, akrabalığı yaşatanla ilgisini sürdüreceğini, akrabasını terk edenden ilgisini keseceğini bildirir. Hz. Peygamber, ziyareti kesen akrabayı ziyaret etmeyi faziletlerin en üstünü saymış; akrabaya yapılan yardımın iki kat sevap kazandıracağını söylemiştir.

Hatırla! En üstün fazilet, sana küsen akrabayı ziyaret edip bağı canlı tutmaktır.

Helâl kazanç neden önemlidir; hangi kazanç yolları ahlâka aykırıdır?

İslâm çalışıp kazanmayı teşvik eder; Hz. Peygamber elinin emeğiyle kazandığından daha hayırlı bir lokma yenmediğini söylemiştir. Kazancın niyeti temiz olmalı, kişi işini ve helâl-haram bilgisini öğrenmelidir. Kumar, hırsızlık, dolandırıcılık, zimmet, faiz, tefecilik, ihtikâr, rüşvet ve kaçakçılık gibi toplum zararına yollar yasaktır. Âhirette insan, servetini nasıl kazanıp nerede harcadığından da sorguya çekilecektir.

Hatırla! Kazancın yanında harcama da sorulacak: nasıl kazandın, nerede harcadın.

Cömertlik nedir; israf ve cimrilikle ilişkisini nasıl açıklarsın?

Cömertlik, yardım etme arzusunun insanda huy hâlini almasıdır; nadiren ya da zorla hayır yapan kişiye cömert denmez. Ahlâk kitaplarına göre cömertlik, israf ile cimriliğin ortasıdır; yardım isteyerek yapılmalı, karşılık beklenmemeli, yardım edilen incitilmemelidir. Cimrilik ahlâkî bir hastalık sayılır ve Hz. Peygamber cimrilikten Allah'a sığınmıştır. Harcamada ise "Allah müsrifleri sevmez"; ihtiyaçtan fazla tüketim de israftır.

Hatırla! Cömertlik ortadır: bir yanda israf, öbür yanda cimrilik var.

Özet / Kendini Dene

1 Ahlâkın tanımı nedir?

cevap Davranışları doğuran, insanın yapısına yerleşmiş yatkınlıklar bütünüdür; fiiller sonucudur.

2 İslâm ahlâkının asıl kaynağı nedir?

cevap Kur'an ve onun ışığında oluşan sünnet.

3 Yalan için hangi iki nitelik söylenir?

cevap Münafıklık alâmeti ve bütün kötülüklerin anası.

4 Emanete hıyanet edene nasıl karşılık verilir?

cevap Hıyanetle karşılık verilmez; hıyanet münafıklık alâmetidir.

5 Sabrın farz olduğu durum hangisidir?

cevap Haramlardan uzak durma ve dinî görevleri yerine getirme konusundaki sabır.

6 Haset, gıpta ve münafese nasıl ayrılır?

cevap Haset nimetin gitmesini istemek, gıpta imrenmek, münafese de çalışarak rekabet etmektir.

7 Gıybeti dinleyen ne yapmalıdır?

cevap Engel olmalı, olmazsa meclisi terk etmeli; dinlemek de haramdır.

8 Cömertlik hangi iki aşırılığın ortasıdır?

cevap İsraf ile cimriliğin ortasıdır.

Hitabet ile Ezan ve İkamet

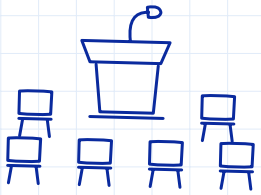

Bu bölümde hitabet, hutbe ve vaaz ile ezan ve kamet konularını sözlü olarak anlatma alıştırması yapacaksın. Tanımı kısa bir cümleyle ver, sonra şartları, sünnetleri ve uygulamayı sırayla say; ezan ve kamet cümlelerini sesli olarak tekrar etmeye alış.

Hitabet nedir, etkili bir konuşmanın unsurları nelerdir, kısaca anlatır mısın?

Hitabet, bir topluluğa bir maksadı anlatmak, bir fikri açıklamak, öğüt vermek, bir görüşü benimsetmek ya da bir eyleme teşvik etmek için yapılan güçlü ve etkileyici konuşmadır; yani güzel konuşma sanatıdır. Konuşan kişiye hatip, yaptığı konuşmaya hitabe denir. TDV İslâm Ansiklopedisi'nde Aristo'ya göre hitabetin değişmeyen üç unsuru hatip, konu ve dinleyicidir. Konuşmanın etkili olması önce hatibin ahlâkî durumuna bağlıdır; konu gerçeklere dayanmalı, hatip de dinleyicilerin ruh halini hesaba katmalıdır.

Hatırla! Üç unsur: hatip, konu, dinleyici; etkinin başı hatibin ahlâkî durumu.

Hutbe nedir, cuma hutbesinin hükmü nedir; vaazdan farkı nedir?

Hutbe, başta cuma ve bayram namazları olmak üzere belirli ibadetler sırasında topluluğa yapılan, genellikle vaaz ve nasihat içeren konuşmadır; okuyan kişiye hatip denir. Vaaz ise din âlimlerinin cemaati aydınlatmak için ibadet yerlerinde yaptığı konuşmadır. Cuma hutbesi farzdır: fakihler, "Allah'ı zikretmeye koşun" anlamındaki Cuma 62/9 âyetindeki zikirden maksadın hutbe olduğunu belirtmiş, Peygamberimizin hutbesiz cuma kıldırmadığını da göz önünde tutmuşlardır. Diyanet İlmihali'ne göre hutbe, cuma namazının geçerlilik şartıdır.

Hatırla! Hutbe cuma namazının geçerlilik şartıdır; vaaz ise ibadet yerlerinde cemaati aydınlatmak için yapılan öğüt konuşmasıdır.

Cuma hutbesinin rüknü ve sahih olma şartları nelerdir?

Hanefîlere göre hutbenin rüknü, yani temel unsuru Allah'ı zikretmektir. Ebû Hanîfe'ye göre hutbe niyetiyle "elhamdülillah" demek bile yeter, ama bununla yetinmek mekruhtur. Ebû Yûsuf ile Muhammed ise hutbe denecek ölçüde, en az Tahiyyât duası kadar bir zikir ister. Şartlar şöyledir: vakit içinde ve namazdan önce okunması, hutbe niyetiyle yapılması, cemaatin huzurunda, en az bir kişinin bulunmasıyla irad edilmesi ve hutbe ile namaz arasına yeme içme gibi bağdaşmayan bir şeyin girmemesi. Ebû Hanîfe ve diğer Hanefî fakihlerine göre hutbenin

Arapça olması şart değildir; Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'in de katıldığı çoğunluğa göre şarttır, Mâlikî ve Şâfiîler de Arapça olmasını şart koşar.

Hatırla! Hanefîde hutbe şartları: vakit, namazdan önce, niyet, cemaat huzuru, araya başka iş girmemesi.

Cuma hutbesinin sünnetlerinden birkaçını sayar mısın?

Hatip minbere çıkınca cemaate dönük oturur ve ezanı öyle dinler; sonra kalkıp iki hutbeyi de ayakta, yüzü cemaate dönük okur. Hutbeye gizlice eûzü çektikten sonra hamd ve senâ ile başlar, kelime-i şehâdet getirir, Hz. Peygamber'e salavat okur, nasihat eder ve bir âyet okur. İki hutbe arasında yaklaşık üç âyet okuyacak kadar kısa oturur. İkinci hutbede müminler için dua eder ve onu birincisinden daha alçak sesle okur. Hutbeyi kısa tutar.

Hatırla! İki hutbe arasında kısa oturuş vardır; ikinci hutbe daha alçak sesle okunur.

Bayram hutbesi cuma hutbesinden hangi yönlerden ayrılır?

Bayram hutbesi Hanefîlere göre sünnettir; cuma hutbesi ise namazın geçerlilik şartıdır. Cumada hutbe namazdan önce, bayramda namazdan sonra okunur. İmam minbere çıkar ve oturmadan başlar; cuma hutbesindeki hamd ve senâ yerine tekbir getirir, cemaat de tekbirlerde ona eşlik eder. İki hutbe yapılır, arada kısa bir oturuş olur. TDV İslâm Ansiklopedisi'ne göre ilk hutbeyi dokuz, ikincisini yedi tekbirle başlatmak müstehaptır.

Hatırla! Cuma hutbesi namazdan önce ve şart; bayram hutbesi namazdan sonra ve sünnet.

Başarılı bir hatibin ve vaizin nitelikleri neler olmalı?

Başarılı bir hatipte önce sağlam bilgi, samimiyet, şevk ve heyecan aranır; giyimi düzgün, konuşması güzel, cemaatle iletişim kuracak olgunlukta olmalıdır. Cami dışındaki kişi ve grupları eleştirmek yerine karşısındaki cemaatin ihtiyacını gözetir, birlik ve beraberliği teşvik eder. Vaiz de kaynaklara hâkim olmalı, insan ve toplum psikolojisini bilmeli, sesini iyi ayarlamalı, gerçek dışı kıssa ve menkıbelerden ve yapmacık üslûptan kaçınmalıdır. İkisinde de ölçü, Âl-i İmrân 3/159 âyetidir: kaba ve katı kalpli olsaydın etrafından dağılırlardı.

Hatırla! Uyarırken korkutucu değil özendirici ve ümit verici olunur; üslûp yumuşaktır.

Ezan nedir, nasıl ve ne zaman başlamıştır?

Ezan sözlükte duyurmak, bildirmek demektir; terim olarak farz namazların vaktinin geldiğini belirli sözlerle müminlere duyurmaktır. Namaz Mekke'de farz kılınmıştı, ama vakitleri bildirecek bir yol Medine'ye kadar düşünülmedi. Nâkus, boru ve ateş gibi teklifler başka dinlerin âdeti olduğu için kabul edilmedi. Abdullah b. Zeyd'e rüyada ezan öğretildi, Hz. Ömer

de aynı rüyayı gördüğünü söyledi. İlk ezanı Hz. Bilâl, Neccâroğulları'ndan bir kadının yüksekçe evinin damında sabah namazında okudu; bu hicretin 1. veya 2. yılıdır.

Hatırla! İlk ezanı okuyan Hz. Bilâl; ezan rüya üzerine Peygamberimizin emriyle başladı.

Ezanın sözlerini ve kaç defa okunduklarını söyler misin?

Ezan dört defa "Allâhü ekber" ile başlar. Sonra ikişer defa "Eşhedü en lâ ilâhe illallah" ve "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" denir. Ardından ikişer defa "Hayye ale's-salâh" ve "Hayye ale'l-felâh" okunur. Sonra iki defa "Allâhü ekber" gelir ve ezan bir defa "Lâ ilâhe illallâh" ile biter. Sabah ezanında "Hayye ale'l-felâh"tan sonra iki defa "es-salâtü hayrün mine'n-nevm", yani namaz uykudan hayırlıdır, denir; buna tesvîb adı verilir.

Hatırla! Sabah ezanında "Hayye ale'l-felâh"tan sonra iki defa "es-salâtü hayrün mine'n-nevm" eklenir; son cümle tek defadır.

Kamet nasıl okunur, ezandan farkı nedir?

Kamette ezanın sözleri aynen okunur; tek fark, "Hayye ale'l-felâh"tan sonra iki defa "Kad kameti's-salâh", yani namaz başladı, denmesidir. Ezanla namaz vaktinin girdiği, kametle de namazın başlamak üzere olduğu duyurulur. Ezanda cümleler arasında biraz beklenir ve ikinci cümlelerde ses biraz yükseltilir; buna teressül denir. Kamet ise duraklamadan, seri okunur; buna hadır denir. Kamet ezandan biraz daha hızlı ve alçak sesle okunur. Cümle tekrarlarında diğer mezhepler farklıdır.

Hatırla! Ezan teressülle yani aralıklı, kamet hadırla yani seri okunur; kamette iki defa "Kad kameti's-salâh" vardır.

Ezanın hükmü nedir, ne zaman ve hangi namazlar için okunur?

Hanefî ve Şâfiîlerde hâkim görüşe göre ezan sünnet-i müekkededir. İlmihal, bir yerde hiç okunmamasına karşı sert yaptırımlar bulunduğu için ezanı vâcip veya farz-ı kifâye ağırlığında kabul eder. Ezan farz namazlar için ve vakit girdikten sonra okunur; vaktinden önce okunursa Hanefîlere göre yeniden okunması gerekir. Cenaze, vitir, bayram, teravih ve yağmur duası namazları için ezan okunmaz. Her vakit namazı için bir ezan ve bir kamet vardır; yalnız cuma namazında iki ezan bulunur.

Hatırla! Cuma dışında bir ezan, bir kamet; cumada iki ezan; cenaze, vitir, bayram, teravihte ezan yoktur.

Müezzinde hangi nitelikler aranır, ezan nasıl okunur?

Müezzin erkek, akıllı ve takvâ sahibi olmalı, abdestli okumalıdır; abdestsiz okunan ezan geçerli olmakla birlikte mekruhtur. Sesi de gür ve güzel olmalıdır. Peygamberimiz yirmi kişiye ezan okutup dinlemiş, Ebû Mahzûre'nin sesini beğenmiştir. Müezzin ezanı ayakta, kıbleye dönük, yüksekçe bir yerde ve dinleyenlerin tekrarına imkân verecek şekilde yavaş okur. "Hayye ale's-salâh" derken sağa, "Hayye ale'l-felâh" derken sola döner. Ezan sırasında konuşması mekruhtur.

Hatırla! Sağa "Hayye ale's-salâh", sola "Hayye ale'l-felâh" derken dönülür.

Ezanı işiten kişi ne yapar, ezandan sonra hangi dua okunur?

Ezanı işiten kişinin müezzinin sözlerini kendi kendine tekrar etmesi müstehaptır; Peygamberimiz "Ezanı işittiğiniz zaman, müezzine icâbet edin" buyurmuştur. Yalnız "Hayye ale's-salâh" ve "Hayye ale'l-felâh" yerine "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm" denir. Sabah ezanındaki "es-salâtü hayrün mine'n-nevm" sözüne "sadakte ve berirte", yani doğru ve iyi söyledin, karşılığı verilir. Ezandan sonra, Allah'ım bu eksiksiz çağrının ve kılınacak namazın Rabbi, Muhammed'e vesile ve fazilet ver, vaad ettiğin övülmüş makama yükselt, anlamındaki dua okunur; Peygamberimiz bunu okuyanın şefaatine hak kazanacağını bildirmiştir.

Hatırla! "Hayye ale's-salâh" ve "Hayye ale'l-felâh" cümlelerine aynen değil, "Lâ havle..." diyerek karşılık verilir.

Özet / Kendini Dene

1 Hitabetin üç unsuru nedir?

cevap Hatip, konu ve dinleyici.

2 Cuma hutbesinin hükmü nedir?

cevap Farzdır; cuma namazının geçerlilik şartıdır.

3 Hanefîlere göre hutbenin rüknü nedir?

cevap Allah'ı zikretmek; Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre hutbe denecek ölçüde zikir.

4 Bayram hutbesi cumadan nasıl ayrılır?

cevap Namazdan sonra okunur, sünnettir; hamd yerine tekbirle başlanır.

5 Hatip ve vaizin üslûbu nasıl olmalı?

cevap Yumuşak, özendirici ve ümit verici; gerçek dışı kıssadan uzak.

6 İlk ezanı kim, nerede okudu?

cevap Hz. Bilâl, Neccâroğulları'ndan bir kadının yüksekçe evinin damında, sabah namazında.

7 Sabah ezanındaki ilave söz nedir?

cevap Hayye ale'l-felâh'tan sonra iki defa es-salâtü hayrün mine'n-nevm; buna tesvîb denir.

8 Kamet ezandan nasıl ayrılır?

cevap Hayye ale'l-felâh'tan sonra iki defa Kad kameti's-salâh denir; kamet seri okunur.

Defteri bitirdin; şimdi soru çöz!

Tedris Pro

Soru çözerek hazırlan.

Okuduğunu sorularla ve bilgi kartlarıyla pekiştir.

DHBT · MBSTS
İhtisas · ÖABT DKAB
Dört sınav, tek uygulama

28.000 soru,
24.500 bilgi kartı
Hepsi uygulamanın içinde

Gerçek sınav formatında deneme
Her sınavın kendi şablonuyla

Bilgi kartlarında aralıklı tekrar
Zorlandığın kart sık, bildiğin seyrek

Android:
Google Play'de "Tedris Pro"
QR kodu telefonunla okut ya da dokun.

Bilgisayardan:
app.tedrispro.com.tr
Aynı hesapla tarayıcıdan çalış.

Daha fazla ücretsiz fasikül: **tedrispro.com.tr/fasikuller**

YouTube · Instagram: **@tedrispro**

Google Play, Google LLC'nin ticari markasıdır. Tedris Pro bağımsız bir hazırlık uygulamasıdır; Diyanet İşleri Başkanlığı, ÖSYM veya Millî Eğitim Bakanlığı ile resmî bağlantısı yoktur.